

Z. M u n k:

TESE UZ PROBLEM VALORIZACIJE I KATEGORIZACIJE
SPOMENIKA KULTURE U MUZEJIMA I GALERIJAMA HRVATSKE -
PRETEŽNO S MUZEOLOŠKOG STANOVISTA

Povijesni razvoj jedne zemlje ili područja materijalno je dokumentiran u ukupnosti njegovih kulturnopovijesnih spomenika - u njihovu najraznolikijem dijapozonu i u najširem smislu riječi.

Veći dio ove, uvijek dragocjene, legitimne baštine jednog naroda ili nekog pojavnog totaliteta - ako se ne radi o "iščezlim civilizacijama" - živi još, ili umire, na svom izvornom tlu - "in situ". U razvijenih narodima, i za određena kategorije p o k r e t n o g dijala te baštine, vrši se već više od dva stoljeća promišljen izbor, "raznolika selekcija" dokumenata p r v o g a r e d a, koji takvima postaju tek prevladavanjem i prerađivanjem metodoloških "odabornosti" na planu muzejakog sabiranja.

O d a b i r a n j e m iz kompleksa davno prošle, ili savremene stvarnosti, koja stalno protiče, muzealni objekti bitno mijenjaju svoju funkciju. Oni prestaju biti direktna stvarnost ili dio stvarnosti i postaju d o k u m e n t neke stvarnosti. Razara se i njihova veza sa sredinom egzistiranja u njihovoj prvotnoj stvarnosti, a nova veza s ostalim odabranim objektima - u muzeju - stvara se njih i ako njih posve novu konstataciju.

Od ranih povijesnih razdoblja čovjek upravlja svojom pažnjom i e d a b i r e m iz stvarnosti one objekte koji jesu, ili su bili, sastavni dio razvoja društva ili prirode. Kako se stvarnost mijenja, tako i čovjek u različitim povijesnim razdobljima različite odabire i r a z l i č i t o v r o d n u j e objekte pomoću kojih nastoji fiksirati to neumitno prolazanje. U tome bi bio osnovni misao m u z e o l o š t v a, tj. ukupnog smišljenog djelovanja odabiranja, vrednovanja i tezariranja, te prezentiranja u najširem smislu jeigre dokaza-dokumenata jedne stvarnosti.

Raduši da su tečaj razmatranja m u z e o l o š k i f o u n d a v i, to je sa njihovu bitnošću osnovno: selekcije onih objekata koji imaju odgovarajuće kvalitete dokumentarnosti i pružaju mo-

glednost autentičnih informacija o određenoj stvarnosti, bila da je ona povijesna, kulturnopovijesna ili umjetnička.

Tu se dotičemo prokretne točke u razlikovanju između pasivnog sakupljanja i aktivnog stvaranja muzejskih objekata ili muzejskih fondova, kao te s a u r u s a, tj. b l o g a jedne sredine i njene stvarnosti. Tu se dotičemo i granice između usaterakog kolekcioniranja bezbrojnih predmeta i svesne dokumentiranja stvarnosti muzejskim objektima, prijenos muzeoloških metoda koje objekti pretvaraju u dokument.

Bitno je se ispravno shvaćano muzealstvo da je uvijek vezano se k o m p l e k s n i karakter objekta i da se prema objektu ne odnosi se stajališta jedne i s o l i r e n e naučne discipline, jer je muzejski objekt istovremeno nosilac mnogostranih informacija koje su potencijalno izdatni izvori za niz svesnih disciplina, pa i takvih kojima se konture tak naučnja.

Stoga se neki savremeni mater-muzeolozi (ponajviše Švedslorovi i Poljaci) trude da utvrde i razrede bitne sisteme koje nosevuju teorijom muzealne selekcije, odnosno dokumentacije, ili "teorijom dokumentacije". Osnovno je pri tom da se ne radi o dokumentima "o samom predmetu", već o "objektima-dokumentima" jedne određene stvarnosti u njenom kompleksnom vidu. Odlični moravski muzeolog, Stranski pretpostavlja kao metodološke elemente autentičnog muzealstva:

1) identifikovanje samog muzealstva, i 2) selekcija objekata muzealstva koje on tada nosevu n u s e o l i j e - ma.

U kojoj se mjeri ova pravila već danas realne činjenice u hrvatskoj muzeologiji, to bi trebalo postati predmetom naših daljnjih rasprava, to više. Što je već i takova "neotvrđena naša svesnost" od golanog znatja za našu današnja tema - se valorizacija i kategorizaciju sponenika naša kulture, se našu kulturnu baštinu. Za tu baštinu koje je još u dobroj mjeri neobrađena, zopuštena, nepublicirana i nezastitena.

Većgra zbirki, osnovni fundus jednog muzeja možemo nazvati t e s a u r u s - om, a stvaranje, odnosno ostvarivanje takove teosvaruse t e s a u r i r a n j e m. Ono se, prema tome, gradi sistematiskim izgrađivanjem fundusa, dokumentacijom i zastitom.

Šalimo li dakle sačuvati nenadoknadivu dokumentaciju naše davne i suvremene stvarnosti, treba da iz našeg ukupnog muzejskog fonda - koji je danas naša muzeološka "stvarnost" - kreiramo naš autentični "thesaurus", nad koji se već sutra mogu da nadvišu i najčarniji oblaci.

Gdje smo i kako izgledamo pred ovim zadatkom ?

Faktori koji su za nas, u Hrvatskoj, prilično važni kod pristupanja ovom zadatku, bili bi, po mom mišljenju, ovi:

- 1) Opća relacije (brojčane, vrijednosne, kategorijalne) još postojećih pokretnih spomenika, onih in situ, prema onim u muzejsko-galerijskim fondovima;
- 2) Stupanj i opseg znanstvene fiksnosti naše ukupne kulturne baštine;
- 3) Stupanj i opseg dokumentarne fiksnosti te baštine - u muzejima, galerijama, arhivima, u savodima za zaštitu;
- 4) Hipotetički status ("vrsta") muzeja i galerija (pa i privatnih zbirki) u Hrvatskoj.
  - a) raspoređenost materijala po kategorijama,
  - b) fondus u odnosu prema "tomi" muzeju i galeriji (tematski specijalizirani muzej, kompleksni muzej, nasorijalni muzej),
  - c) problem razjedinjenih cjelina, tzv. "membra disjuncta";
- 5) Problem "nepokrivenih" područja u postojećoj mreži muzeja i galerija, odnosno zbirki;

Odlučni problemi "praktična" naravi koji mogu utjecati na pitanje valorizacije:

- a) Tehnička baza i tehnička opremljenost muzeja, galerija, zbirki;
- b) Lokacije muzeja, galerija, zbirki u regiji, u naselju;
- c) Financijske i materijalne okolnosti - danas i sutra;
- d) Evropsko stanje - danas i sutra.

Na nama je, da ovim savjetovanjem utvrdimo koji bi od navedenih faktora bili pozitivni za rješavanje našeg odgovornog zadatka, a koji se pokazuju kao veća ili manja prepreka njegovu učinkovitom rješavanju.

Vainost ove teme zavrijeduje da se osvrnemo na pojedine od naprijed označenih faktora. Tako npr. u vezi br. 1), o općoj realizaciji pokretnih spomenika, naka podučni primjer:

Kada bismo išli "in situ" očuvanih značevke povijesnih keramičkih peći u nekim burgovima ili dvorcima, maš bi odnoe prema pojedinaim rijetko očuvanim pećima ili pećnjacima u muzejima bio dragociji nego u običnom slučaju. Pri današnjem stanju, gdje su i ti, danas muzejski, objekti prava rijetkost, jasno postaje da oni ulaze u jednu od prvih kategorija naše valorizacije, odnosno kategorizacije.

od 2) i 3): Pri današnjem stanju anonavneme fiksnije i dokumentarne filmsacije naše kulturne i umjetničke baštine, gdje u njevoj oskudnosti znašine posljedice propusta iz bliže i dalje prošlosti, mašna moramo obratiti veću pažnju očuvanju samih predmeta i spomenika, jer izgubimo li ih kojim neoređom, naše nam e njima ostati niti znastvena niti dokumentarna slika, i izgubit ćemo dio naše vlastite prošlosti - bez spomenika, kao primarnih dokumenata, i bez ovih sekundarnih dokumenata o spomenicima.

Iz točke 4) i 5) istakla bih kao osobite osjetljiv problem tzv. "razjedinjenih cjelina" j a d m e g spomenika. Tu je veoma važan smišljen dogovor onih muzeja i galerija, koje su pojedinaici pojedinih dijelova nekadašnje cjeline. Obje strane mora da jednako tretiraju i valoriziraju dijelove jedne spomeničke cjeline.

Također je osobito važno suradivati s ustanovama koje valoriziraju spomenike "in situ", a sa stanovišta muzeja i galerija, za one područja gdje nama dovoljan broj ni muzeja, ni galerija, tj. gdje nije dovoljno obraden materijal pa su i u muzeološkom i u znastvenom pogledu "nepokrivena". Tu je važnost "najbližeg" muzeja ili zavoda za zaštitu da vodi vrijednost onih "rariteta" koji se mori poslužiti da pridomenu budućoj slici kulture i umjetnosti takvih područja, pa da se uvidi značaj i stvarna vrijednost njihove dokumentarnosti.

Smotram da općenito nije previše ponovno naglasiti ova važnost valoriziranja opće dokumentacije u muzejima i galerijama, nadirane u inventarnim knjigama, u evidencionim popisima izvan-muzejskog materijala, u očuvanju dokumentacije posebno publiciranj muzejakih i galerijskih fondusa.

Ponagdje bi bilo potrebno shvatiti i šitar jedan suzac; kao "totalni" spomenik, koji isuzetno rješito govori o stavu jednog vremena prema spomeničkim kompleksima.

Napokon, pri današnjem stanju studija širokog područja naše kulturne baštine, u njenim prerasnim vidovima i kategorijama, jedna od osnovno potrebnih metoda izradbe i razradbe naših principa valorizacije i kategorizacije spomenika, svakako je grupni rad i dogovor u okviru jedne ili više ustanova, i provjeravanje utvrđenih principa u još širem okviru - možda poput ovog našeg današnjeg.